

Преводът е мост между две култури

„Искам да се приемат културата и литературата на нашите два малки народи във възможно най-широки рамки и взаимоотношения“, казва чешката българистка Дана Хронкова

Когато през есента на 1949 г. студентката Дануше Хронкова е разпределена да учи българистика вместо естетика в Карловия университет, тя има смътни представи за България и за българската литература. Още през първата година от следването си обаче е силно заинтригувана от редица чешки изследвания за българското минало. Решаващи за нея се оказват и думите на известния професор Бохуслав Хавранек, който казва че „всеки бохемист трябва да е най-напред българист“

Днес името на Дана Хронкова е неразривно свързано с развитието на българистиката в Чехия. На нея чешките читатели дължат и едни от най-хубавите преводи на българска поезия. (б.ред.)

Д-р Хронкова, защо избрахте да следвате българистика в Карловия университет?

Това стана случайно. Кандидатствах във философския факултет бохемистика и естетика. През 1949 година някои от специалностите бяха закрити или с ограничен брой места, като на тяхно място бяха сложени други предмети, без да могат кандидат-студентите да изберат каква специалност ще следват. Мен ме приеха бохемистика и българистика. Не можех да си представя как ще се справя със специалност, която ми беше напълно непозната. Не исках да се отказвам от следването си в Карловия университет и затова не ми остана нищо друго, освен да седна в Народната библиотека и да започна да чета стари чешки изследвания по българска история, фолклор, литература и език от последната трета на 19 век до Втората световна война. Колкото повече четях, толкова повече се убеждавах, че става въпрос за една много интересна и стойностна специалност. Четенето на тези книги предопредели и центъра на бъдещите научни стремления в моя живот.

Говорите перфектно български. По какъв начин овладяхте до съвършенство този език?

Книжовния български език научих в процеса на обучението – най-вече от четенето на българска белетристика, литературна критика и специализирана научна литература.

Разговорния български език научих по-късно, по време на изследователските си престои в България и контактите си с български колеги и приятели. Веднага след като завърших обучението си, ми се отвориха две нови възможности за доусъвършенстване на българския език: от една страна – чрез работата ми по обширното академично издание на българо-чешкия речник на Карел Хора (издаден през 1959 г.) на работното ми място в Отдела по славистика на Чешка академия на науките, от друга – чрез преводите на произведения на български автори на чешки език. Между тях са поезията на Христо Смирненски, отчасти преводи на творби на мои съвременници, които ми поръча чешкото национално радио, и преводът на приказките на Ран Босилек, който излезе през 1960 година под заглавие „Колело на българските приказки“. Превеждах приказки и след това, – от Николай Райнов например, както и от по-модерни автори като Валери Петров. По-късно превеждах и драма (Иван Вазов, Рачо Стоянов), проза (Вера Мутафчиева), но предпочитам съвременна поезия (Блага Димитрова, Веселин Ханчев, Константин Павлов, Вълчо Раковски, Стефан Цанев и др.)

Как бихте определила превода на художествена литература?

Това е мост между две култури, но и изключително средство за опознаване

не само на родния, но и на чуждия език.

Какъв беше първият Ви контакт с България?

Първият ми контакт с България беше също случайност. След като завърших втората година от обучението си, ме поканиха да замествам една екскурзоводка и да развеждам група студенти, които отиваха за три седмици в Обзор. Този пръв досег с българското море ме впечатли изключително много. Винаги съм искала не само да владея перфектно български, но и да опозная поне част от българското Черноморие. По-късно, по време на кратки учебни практики, стажове и конференции, опознах също така и българската природа. Пропътувах България надлъж и нашир – Родопите и Пирин, Рила и Стара планина, Витоша и Ком. Видях подбалканските градчета, розовата долина, Казанлък, Копривщица, Пазарджик, Банско, Мелник и Асеновград. Възхищавах се на стария Пловдив, Търново и на тетевенския Балкан. Днес чувствам българската природа толкова близка, колкото и тази в Южна Чехия, откъдето е родом моят съпруг. Близка ми е като Побероуни, където живеем, и Бескидите, където често пътуваме, за да съберем сили. Чувствам България като втора родина.

С какво се занимавахте след приключването на работата по чешко-

българския речник?

Останах да работя в литературоведската секция на Отдела по славистика в Академия на науките. Там се занимавах с области, които ме интересуват и до днес – чешко-български отношения и съвременна българска литература. Вълнува ме литературният период на българския модернизъм – символизъм, експресионизъм и диаволизъм, който представлява интерес и до днес за младите българисти както в България, така и в Чехия. В сътрудничество с издателство „Одеон“ успях да издам превода си на Гео Милев, подготвих изданията на поети като Пейо Яворов, Пенчо Славейков, Николай Лилиев, Никола Фурнаджиев, Асен Разцветников, Атанас Далчев и Дора Габе и се стремях да ги впиша в чешкия литературен контекст. Предпочитам да превеждам поезия пред проза. По чешката телевизия беше драматизирана поемата „Септември“ на Гео Милев. Направиха се рецитали на българска поезия, които се появиха освен по телевизията и в литературното кафене „Виола“ и на сцената на „Пражка Лири“. С някои български критици и съвременни автори като Блага Димитрова, Радой Ралин, Вера Мутафчиева, Тончо Жечев, Кръстьо Куюмджиев, Цвета Унджиева и др. се познавах и лично, но повечето от тях, за съжаление, вече не са между нас. Реализираните проекти бяха полезни и необходими. Направихме също така и Речник на българските писатели (изд. през 1978г.), съдържащ 700 речникови единици, 200 от които сме разширили и редактирали в Речник на балканските писатели (изд. през 2001 г.). Славянската библиотека е издала нашата библиография на български произведения (1825–1980), преведени на чешки език.

Бяха ли затруднени културните отношения между двете държави след събитията през 1968 година?

Политическата ситуация след 1968 година действително затрудни по-нататъшната ни дейност. За тази тъжна история беше писано вече много пъти. Знаехме, че у нас нямаше никаква контрареволуция. Същото са знаели и голяма част от нашите български приятели. Дори

нахлуването на българските войски на чешка територия не успя да наруши взаимоотношенията ни. Но след като държавата ни беше окупирана, започна брутално, насилствено спиране на демократичния процес, към който бяха насочени надеждите ни през втората половина на 60-те години. Ние, чешките българисти, изпратихме през есента на 1968 година отворено протестно писмо до „Литературен фронт“ и Съюза на българските научни работници, в което се обявихме против лъжите и обидите, които бяха отправени към Чехия в българския печат. Във връзка с това имавме след това големи проблеми да останем на работните си места. Българската цензура по това време определяше и следеше всичко, свързано у нас с България,

На премиерата на антологията „Kapitoly z minulosti česko-bulharských kulturních vztahů“

българска култура и българската литература. Въпреки това се опитвахме

XXX

Сама съм неуверена
в своето неверие,
че животът ми бе едно събуждане
между два съня,
че дъха си, от въздуха взела,
ще върна на въздуха,
че ще уловя мига на смъртта,
когато целият живот
бе един умираещ миг.

(Фрагмент 57 от поемата „Забранено море“ 1979–1998)

XXX

Sama nevěřím
vlastní nevěře,
že byl můj život jedno probuzení
mezi dvěma sny,
že svůj dech, vzduchu odňatý,
zas vzduchu vrátím zpět,
že zachytím tu chvíli smrti,
když celý život byl
jen jedna zmírající chvíle.

СAM

Дървото прощава на вятъра,
че му разграбва листата
и го прегръща с клони.
Птицата прощава на облака,
че поглъща слънцето
и му маха с криле.
Вълната прощава на камъка,
че препречва скока
и го обсипва с ласки.
Не прощава единствен човекът
на въздух, вода и камъни,
на никоя земна твар.
И всички преследва с мъст.

Затова е сам в света.

27. юли 1994
(сб. „До ръба“, 1996)

Блага Димитрова

SÁM

Strom odpouští větru,
že mu uloupil listí
a objímá ho větvemi.
Pták odpouští mraku,
že mu ukradl slunce
a mává mu křídly.
Vlna odpouští kameni,
že jí zbraňuje ve skoku,
a pohlažením ho laská.
Jedině člověk neodpouští
vzduchu, vodě a kamení,
žádnému pozemskému tvorů.
A všechny stíhá mstou.

Proto je na světě sám.

27. července 1994
sb. Do raba, 1996)

Превод: Дана Хронкова

да запазим традицията на издаване на чешки преводи на българска литература и мисля, че с малки изключения, успяхме. Днешното поколение също се справя успешно.

Какви бяха научните проекти, които осъществихте в Академията на науките?

Това са проекти, свързани, както вече споменах, с полето на чешко-българските културни и литературни взаимоотношения. Такива бяха трудовете „Чехия и България през вековете“ (1963), „Българо-чешката дружба в литературата на 19 век“ (1975), „Южнославянски литератури в чешка среда“ (1999), както и редица българо-чешки теми, публикувани

в сборниците „Славика Прагнезия“, книги по история на славистиката и, разбира се, сборникът от миналогодишната конференция, организирана от Българския културен институт на тема: „Ролята на чешката интелигенция при формирането на културния живот в България след Освобождението“. Преди години исках да осъществя също проект, който да отразява както това, което чехите са писали за българите, така и това, което българите са писали за чехите през вековете. Дълго време нито едно чешко издателство нямаше интерес към издаването на подобна книга. Но напоследък нещо от проекта все пак се реализира. За подготовката и издаването на малка популярна част от него ми помогнаха Мария Мотейлова-Манолова и Ели Мандаджиева. Финансово го спонсорира Пражката община и Българската културно-просветна организация в Прага. От проекта, който представя антология с коментари, са излезли две части под заглавие *Kapitoly z minulosti česko-bulharských kulturních vztahů* (2005, 2007). Първата започва от 9 век с цитати от „Житие“ на Константин

Философ, а втората завършва с части от пътеписа на Ярослав Хашек за Русчук и Никопол и със спомени на знаменития чешки даматург Йозеф Шмаха, работил в началото на 20 век в Народния театър в София. Бих искала да направя още и трета част на книгата, в която да включа периода до Втората световна война. Не знам дали ще успея. При писането на книгата винаги мислех и за моите студенти по българистика от Карловия университет.

Какво всъщност Ви даде практиката като преподавател в катедрата по славистика на Карловия университет?

Преди няколко години получих предложение като гост-преподавател в Карловия университет да водя курсове за българисти по българска литература от 80-те години на 19 век до днес и теория на чешките преводи на българска литература. Времето на преподавателската ми дейност считам за едни от най-хубавите години от моя живот. Винаги ме е вълнувала литературната история, съдбите на литературните произведения и техните автори в исторически и културен контекст. По този начин водих и лекциите си. Надявам се да съм спечелила поне част от студентите си за научна работа в тези сфери. Искам да приемат културата и литературата на нашите два малки народи във възможно най-широки рамки и взаимоотношения.

Димана Иванова

Дануше Хронкова е родена на 6. 2. 1930 г. в Стржиблo. Тя е литературен историк и преводач. Завършва българистика и бохемистика във Философския факултет на Карловия университет. От 1953 г. до 1988 г. работи в Чехословашката академия на науките, където се занимава с българска литература от Освобождението през 1878 година до днес и с чешко-български литературни и културни взаимоотношения. Литературно-критическите ѝ и научни интереси са преди всичко в областта на българската литература от 90-те години на 19 век до края на 20 век.. През 1953–55 г. е и редакторка в Българския културен и информационен център в Прага. Хронкова е дългогодишен преподавател по български в катедрата по Славянски филологии в Карловия университет в Прага. Литературните ѝ интереси са насочени към новата българска литература, към чешко-българските културни връзки и към преводите на съвременна българска литература и поезия. Съавтор е на „Речник на българските писатели“ и на „Речник на балканските литератури“. Превежда творби на Христо Ботев, Иван Вазов, Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Гео Милев, Христо Смирненски, Ран Боселек, Николай Лилиев, Никола Фурнаджиев, Асен Разцветников, Дора Габe, Атанас Далчев, Никола Вапцаров, Радой Ралин, Любомир Левчев, Вътьо Раковски, Валери Петров, Блага Димитрова, Вера Мутафчиева и др. През август 2000 г. Дана Хронкова е отличена с най-високото държавно отличие – орден „Стара планина“ (първа степен) заради извънредно големи заслуги за популяризирането на българската култура и литература в Чехия.